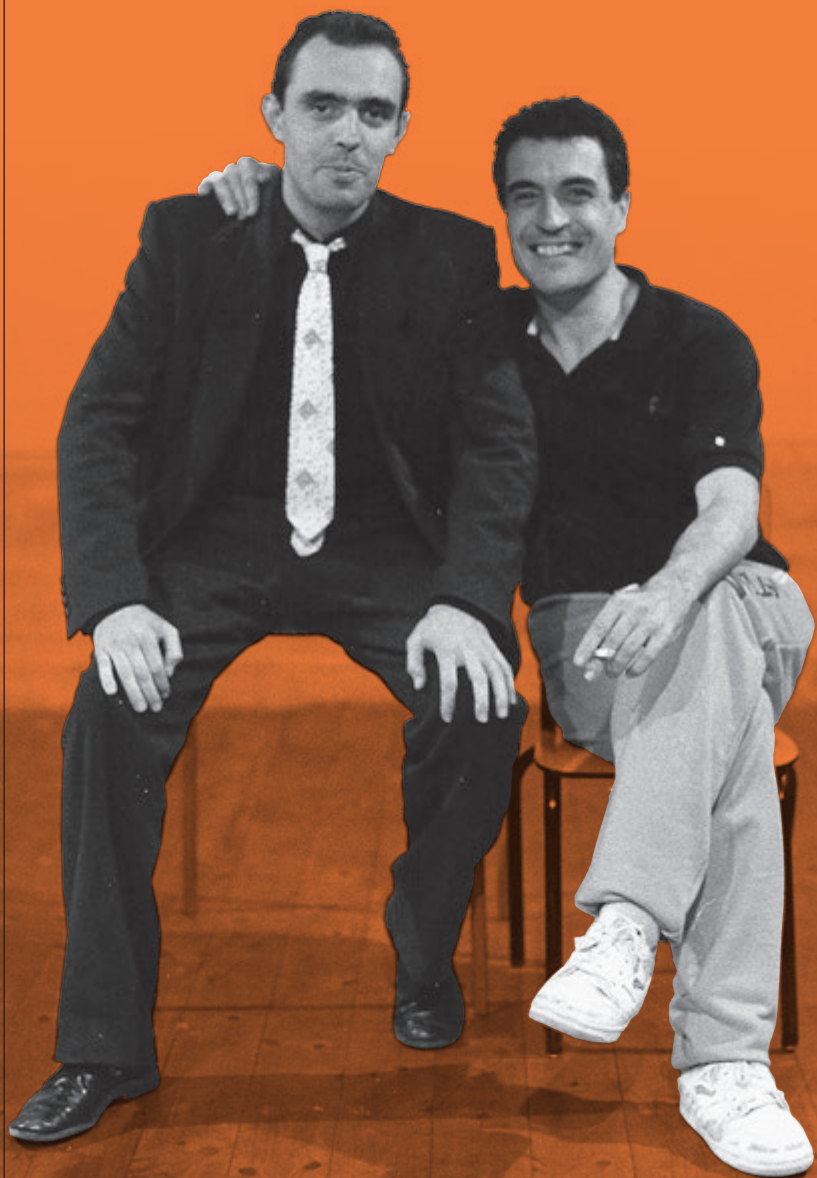

Pòrtic

Joan Lluís Bozzo

Pepe i jo

Joan Lluís Bozzo

Pepe i jo

Pòrtic

Primera edició: novembre del 2017

© Joan Lluís Bozzo Duran, 2017

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Pòrtic

Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-401-5

Dipòsit legal: B. 14.237-2017

Fotocomposició: Víctor Igual, SL

Impressió: Limpergraf

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

TAULA

Jugar al golf a la Corunya	11
L'anunciació	15
«Pepe el enfermo»	23
Les fotos	29
El gran rialler	33
La pera llimonera!	37
El tabac	43
Una confessió sobre el tabac	49
Jo no he sigut!	55
La vena creuada	61
La rialla alliberadora	67
Galícia	71
L'ombra de García Lorca (i Machado al fons)	79
Els fatxes	89
Drames no, per favor!	93
L'últim «Pare Manel» del Pepe	99
Menorca, Maó	105
Barcelona sud	109
Els taxis	115
Les viudes	119

TAULA

Les llibretetes	123
Les inconfessions	131
Les ofenses	141
Com fora de casa, enlloc	155
Trencaments i ruptures	165
Els retrobaments	171
L'estrès	181
El teatre universitari	187
Dirigir el Pepe	197
La televisió	203
El cinema i el Pepe	211
Els diners	217
El banquet	227
Kenya 2004	233
Tragicomèdia amb Boadella	243
En solitari	249
Sin palabras	261
El cau	279
La mort	285
Què diria el Pepe de tot això?	287
La resurrecció de la carn	291
La darrera vegada que ens vam veure	297

JUGAR AL GOLF A LA CORUNYA

Aquesta nit he somiat amb el Rubianes. Ell tornava d'una estada —una convalescència de llarga durada— i ens retrobàvem en una sala de teatre no gaire gran, vagament semblant a la que ell va omplir durant vuit temporades: el Teatre Capitol de la Rambla de Barcelona.

Jo sentia una gran alegria, molt profunda. Li proposava que tornés a actuar i ell semblava una mica desbordat per la idea, però com que ja hi érem ho provava i se'n sortia bé, com no podia ser d'altra manera; m'emocionava veure'l tornar a actuar davant d'un públic fidel i entregat, i després de la funció ens abraçàvem emocionats. Comentàvem que no hi havia altre secret per omplir un teatre que tenir el Pepe dalt l'escenari; això no sé pas a qui ho deia, però segurament es tractava d'alguna persona propera, com ara el Joan Gràcia o el Pep Molina.

Tàcitament havíem convingut que es limitaria a una funció setmanal, amb la qual estava segur que no tindria cap problema amb qui controlava la seva existència

darrere de la ratlla. Jo estava molt content d'haver-lo recuperat i ell també ho semblava, sobretot si tenim en compte que ressorgia del regne dels morts, del qual, com diu Shakespeare, ningú mai no torna si no és en els somnis.

Aquest somni vívid, d'una plausible naturalitat, m'ha fet despertar amb la urgència de posar-me a escriure unes ratlles que fa temps que dec a qui va ser el meu amic fraternal, la mort del qual em va confrontar —i encara ho fa— amb la fugacitat del temps, de què només havia sentit a parlar o havia parlat jo mateix sense gaire coneixement de causa.

Els somnis representen la resurrecció de la carn que ens prometen les religions, i molt especialment la nostra —catòlica, apostòlica i romana—, i gràcies a ells som capaços de fer reviuire les persones que fa temps que van marxar, tornar a sentir-ne la veu, la manera de riure. Potser estan ben vives en una altra dimensió i es comuniquen amb nosaltres a través dels somnis? No ho crec pas, tot i que seria bonic de pensar-ho. Encara més: seria bonic de fer-ne un espectacle: dos mons paral·lels que es desenvolupen segons les seves pròpies lleis i que tan sols es comuniquen entre si per mitjà dels somnis.

Però la descarnada raó de seguida fa acte de presència i d'una bufada envia tots aquests pensaments al no-res. Els somnis no condueixen gaire enlloc si no és cap a l'interior d'un mateix. En algun replec del nostre cervell queden guardades unes imatges essencials que es repro-

dueixen sota els efectes del son, quan les barreres de la raó i del pensament estan aixecades i hi poden circular tota mena de ciutadans estranys. Seria fantàstic pensar que la primera explicació —la religiosa— és la bona i imaginar un espai on tots els éssers que han desaparegut segueixen vivint, però la meua obtusa racionalitat es nega a admetre'n la possibilitat.

L'única resurrecció en què crec —perquè l'he experimentat— és la que es viu a través del somni. Val més això que res. Podem tornar a veure i parlar amb els nostres morts, sentir-ne la veu —aquella veu que creïem haver oblidat— exactament igual com era. La pega, per a un insomne sever com soc jo, és que no puc adormir-me sense la dolça ajuda d'una pastilleta que em posa en l'òrbita del son, però (sempre hi ha un però!) que em dificulta molt el record dels somnis. De fet, me'ls anul·la. He de triar entre «insomni» o «son sense somnis», una alternativa ben galdosa. No gaudeixo dels somnis fins poc abans de fer-se de dia, quan l'efecte de la pastilla ja ha passat i aleshores puc recordar les construccions —de vegades bellíssimes i altres cops horripilants— de la meua ment adormida. Dels altres somnis no en sé res: l'hipnòtic s'encarrega de deixar-los sepultats en l'inconscient.

Hi ha també un estadi intermedi entre el son i la vigília, una mena de desconexió en què el nostre jo es va allunyant de la realitat com un globus que s'enlaira lentament. Són els moments màgics previs a despertar-se i

adormir-se en què ens traslладem a l'univers difuminat del somni, tot i que encara conservem una àncora tirada a la realitat.

El Pepe tenia una expressió molt feliç per definir aquest estat de desconexió de la realitat i d'ingrés al regne dels somnis. Un dia em va comentar: «Anoche estaba medio dormido... estaba jugando al golf en la Coruña...». Vam riure tots dos de la imatge impossible del Pepe vestit de golfista en un green a la vora de l'Atlàntic.

A partir d'aquell moment, en el nostre argot particular que vaig fer extensiu al meu món particular, «jugar al golf a la Corunya» va passar a significar trobar-se en el territori imprecís entre el son i la vigília, un estadi que dura molt poc. Basta un cop de porta, un telèfon, una botzina, perquè tot se'n vagi en orris i et trobis plantificat de nou en l'àrida realitat de cada dia. I aleshores l'únic retrobament amb l'amic perdut és la memòria, el record, un territori gairebé tan imprecís i desordenat com el somni. Aquest llibre anirà d'això.

L'ANUNCIACIÓ

Em va comunicar que estava malalt la primavera del 2008, quan es trobava representant *La sonrisa etiòpe* al Teatre Capitol, a la sala gran que l'empresa Balañà va batejar posteriorment amb el seu nom, com a homenatge a l'actor que el va omplir al llarg de vuit temporades seguides.

La notícia me la va donar ell mateix d'una manera molt peculiar: estàvem sopant al restaurant El Bierzo, darrere del Victòria —un dels nostres restaurants més freqüentats i valorats que ara s'ha convertit en un falàfel greixós— i, de cop, sense preàmbuls ni preliminars, em va informar que li havien fet unes proves per detectar si tenia càncer. Jo vaig fer uns ulls com unes taronges. No en sabia res, jo. No n'havia dit res a ningú, tret de la germana que, metge retirada com era, l'havia acompanyat.

Em va explicar que l'havien sedat i que en despertar-se havia vist la germana somrient des de l'altra banda d'un vidre, fent-li gestos d'alegria i conhort, aixecant

els polzes en senyal de victòria, la qual cosa significava que els resultats de les proves havien estat negatius, és a dir, bons. (Curiosa la ciència mèdica, que subverteix l'habitual sinonímia de bo en positiu i dolent en negatiu i fa que la salut depengui dels resultats negatius i la malaltia dels positius.)

Vam estar parlant de l'ensurt inicial i de la tranquil·litat de què ara gaudia. Em vaig esgarrifar de pensar que havia passat per aquella experiència en silenci, sense dir-ne una paraula a ningú, i vam brindar pel futur, ell amb aigua i jo amb el meu vi rosat.

La sonrisa etiòpe anava molt bé, tot i que havia tingut molts maldecaps per poder portar a actuar les ballarines abissínies que feien algunes coreografies entremig dels seus números. Se'l veia cansat però content.

Era mentida.

Les proves que li havien fet havien donat resultats positius i ell ja estava pendent de començar el tractament. Però d'entrada va estimar-se més fruir de la història al revés, de la història en el seu vessant feliç; va optar per comunicar la seva bona salut quan la veritat era que la seva salut estava seriosament amenaçada.

D'una banda suposo que es tractava d'una reacció defensiva davant de la notícia: simplement la negava, no l'assumia, fingia que no era certa, que no existia. La famosa negació com el primer estadi de les reaccions de la persona davant de les males notícies, una escala que va de la negació a l'acceptació passant per la ira, la nego-

ciació i la depressió, i que sempre m'ha resultat revoltant: em nego a acceptar que siguem tan previsibles, tan automàtics.

Aquesta reacció de negació de l'evidència de la malaltia em va fer venir al cap un tristíssim episodi familiar força remot, en el qual un oncle llunyà meu havia conretat la temudíssima meningitis a l'edat de vuit anys amb resultats molt dramàtics: el nen havia quedat cec i coix per a tota la vida. De petit, jo escoltava terroritzat la narració que la meva cosina em feia de la manera com el seu oncle havia intentat negar la ceguesa tant de temps com havia pogut. Li havien fet tot de preguntes per comprovar si la visió era bona, i el nen havia enganyat els doctors i els adults fins que no va tenir més remei que reconèixer que no s'hi veia. És una història que sempre m'ha corprès. El Pepe, en certa manera, estava fent el mateix.

En la seva ocultació hi havia una mena de fugida de la realitat que jo puc entendre molt bé perquè l'he practicat assíduament: com si les coses no arribessin a ser certes fins al moment que surten de la nostra boca. Però potser hi havia també una necessitat de viure allò que podia haver estat la versió bonica de la història. Es va donar unes setmanes per viure la ficció de la persona que s'ha vist en perill greu de malaltia i, finalment, ho ha resolt de manera satisfactòria. Jo (més endavant ho explicaré) havia intentat mantenir en secret que fumava; havia volgut viure la vida des del costat dels no-fu-

madors, ser considerat un d'ells. El Pepe feia el mateix amb la malaltia. Volia viure la seva història des de l'altre costat de la realitat. Però la ficció de salut i bondat no va resultar satisfactòria.

El càncer hi era i es manifestava en una tos breu i persistent, una mena d'estossec que l'acompanyava tota l'estona, fins i tot durant les representacions al teatre: una manera d'aclarir-se la gargamella que s'havia convertit en un tic des de feia força temps, la qual cosa m'ha fet pensar que la malaltia ja estava instal·lada en el seu organisme des de molt temps abans de saber-ho. Aquella tos i una textura estranyament grisosa de la pell.

També penso que, probablement, es va estimar més donar-me la mala notícia de manera gradual i estalviar-se per unes setmanes l'etiqueta de malalt, que és una de les càrregues psicològiques més emprenyadores que una persona pot dur al damunt. Deixar enrere la salut i adquirir consciència de la malaltia, canviar tots els hàbits i els costums, deixar de treballar i fer vida sana —que paradoxalment és la vida que es fa quan s'està malalt— és un canvi de mentalitat que resulta molt difícil de fer, especialment quan les conseqüències encara no es fan sentir amb força, com li succeïa a ell en aquells primers estadis de la malaltia. Simplement, els metges han identificat unes cèl·lules malignes que en un termini breu atacaran l'organisme de manera molt perillosa, fins i tot letal, però l'atac encara no ha començat. Com aquelles imatges nocturnes i verdoses que les televisions

de tot el món transmetien en els moments previs a l'atac de l'exèrcit de Bush a la ciutat de Bagdad, l'any 1991. S'hi veia una ciutat ben il·luminada, amb avingudes àmplies, semàfors en funcionament i algun cotxe escadusser que circulava, quan l'atac ja estava acordat. Semblava impossible que aquella situació de calma es transformés al cap de poc en un escenari de caos i devastació. Un dels molts espectacles lamentables als quals hem hagut d'assistir des del sofà de casa, com si veiéssim un joc d'ordinador mal dissenyat. O com la radioactivitat de Txernòbil que s'escampa per tot el terreny, les plantes, les cases, els horts, i tanmateix no es deixa sentir clarament; la mort letàrgica, quieta, esperant per saltar en qualsevol moment.

Aquell sopar a El Bierzo va ser el darrer en el qual vam gaudir de la nostra rutina de trobades. A més de la breu conversa en què em va informar de les proves que li havien fet amb resultats tan satisfactoris, vam parlar de tot i de tothom, de política i de coneguts i conegudes, ens vam explicar pel·lícules que havíem vist darrerament i vam comentar les notícies de l'actualitat política espanyola controlada pel PP que ell salpebrava amb tota mena d'insults i malediccions.

Al cap d'uns quants dies em va telefonar. Estava sopant a casa amb la Ruth i el Dimas i em vaig haver de retirar de la taula per pescar cobertura prop del balcó. Era el Pepe. Em va comunicar de manera molt clara i directa que ja tenia el resultat de les proves i que el resultat era dolent.

—Com vols dir? —vaig preguntar.

—Càncer, nen —va contestar.

—Hòstia, les cames em fan figa, què dius?

—No, no... és millor així. Ara ja en tinc la certesa i m'he quedat més tranquil. És molt millor saber-ho que quedar-se amb el dubte.

—Però no havies dit que les proves havien sortit negatives? —vaig demanar jo amb una certa indignació, com reclamant un dret adquirit durant el darrer sopar.

—No, no. Les coses són així. Toca fotre's.

—I ara què?

—Doncs res. Demà faig l'última funció i dilluns començo el tractament.

Després, en ocasions que ens hem trobat les Viudes de Pepe, he explicat aquesta història i ha resultat xocant que cadascú tingués una versió particular de l'anunci de la malaltia: a cada un dels seus amics li havia fet una representació particular. De fet, això no ens hauria d'estranyar gens, venint del Pepe, el gran fingidor. Jo explico la meua part de la veritat, aquella veritat que, segons Salvador Espriu, al principi del món es va esmicolar i cada un dels fragments conté una engruna d'autèntica llum.

La pretensió d'aquestes línies, d'aquests fulls, no és de cap manera establir dades ni dates històriques i biogràfiques: hi ha moments —com aquest de l'anunci de

L'ANUNCIACIÓ

la malaltia— en què soc conscient que la meva versió difereix de les altres. Ja està bé així, perquè el que intento és retratar la meva relació amb ell, no pas la relació del Pepe amb tot el món, i —citant Vázquez Montalbán i *Flor de nit*— la meva memòria pot ser tan falsificadora com la de qualsevol altre.